

Filmski festival v Rotterdamu postaja vse večji. Še lani je bilo v cinepleksu s štirimi projekcijskimi dvoranami dovolj prostora za festivalski program, letos pa so bile tam samo še reprize. Vodstvo festivala se je naselilo v hotel Hilton, ki je v samem poslovnem

središču mesta, program pa se je preselil v bližnje tri kinematografe in en multipleks, kjer je bilo kljub temu komaj dovolj prostora za vse filmske buffe, ki jih v Rotterdamu ne manjka.

Festival si je v 22 letih obstoja nabral zvesto publiko, ki je hodila čakati na karte že zgodaj dopoldne. V vrstah pred okenci smo se skupaj znašli horor fani in intelektualci, pripadniki različnih etničnih manjšin, ki jih je na Nizozemskem vse polno, novinarji in režiserji, ki v Rotterdam vedno pridejo v precejšnjem številu. Program festivala je tako različen kot ljudje, ki hodijo gledat festivalske filme. Najdeš lahko takorekoč vse, od filma do videa, od dokumentarcev do eksperimentalnih in igranih filmov. V Rotterdamu ni samo ameriške majors produkcije — žanrsko produkcijo so pokrili s prispevki ameriške neodvisne scene. »Festival odkritij«, s čimer se hvalijo v reklamah, vsako leto predstavi filme z vsega sveta in promovira nova imena predvsem z izborom programa retrospektiv.

V svoji bližnji zgodovini so bila v Rotterdamu predstavljena zbrana dela takih režiserjev, kot sta Hal Hartley in David Cronenberg (s čimer si je festival verjetno zagotovil podporo hororju naklonjenega dela publike). Prvi letošnji izbranelec je bil Abel Ferrara, ki že od leta 1979, ko je posnel svojo klasiko **Driller Killer**, uživa velik ugled na NY neodvisni sceni. Ferrara, ki deluje na relaciji New York—Hollywood, je bil zastopan s filmi, ki jih je naredil na obeh koncih Amerike, tako s feminističnim **Ms. 45** (ki ga v Evropi poznamo tudi kot **Angel of Vengeance**) kot s pilotom TV serialke **Crime Story**, tako z malo šibkejšim **King of New York** kot z njegovo lanskoletno instantklasiko **Bad Lieutenant**. Rotterdam je prvi, ki mu je posvetil retrospektivo, toda žal Ferrara ni utegnil priti, ker je bil ravno sredi snemanja novega filma z Madonno. Namesto nje je bila v Rotterdamu Zoe Tamerlaine Lund, glavna igralka v **Ms. 45** in scenaristka **Bad Lieutenant**.

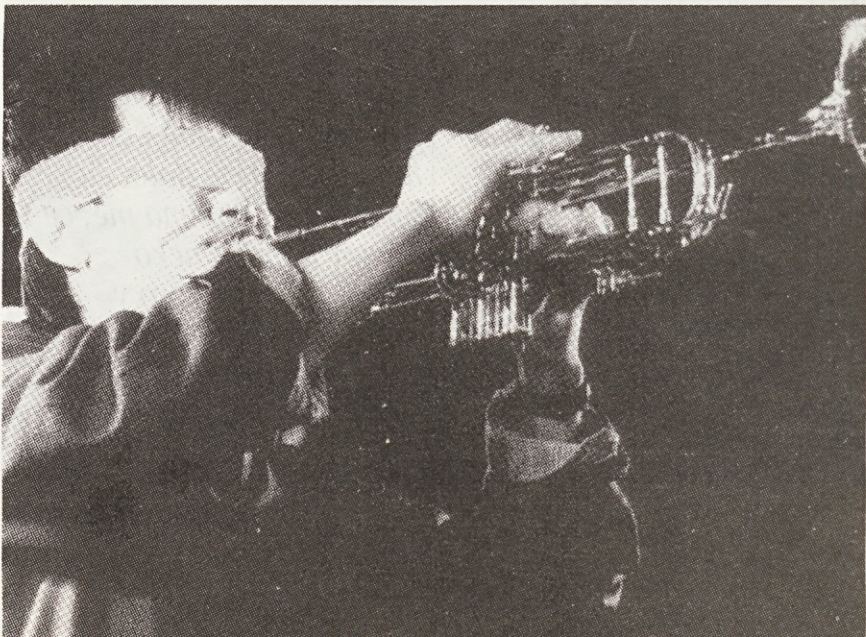
Drugi avtor, kateremu je festival letos posvetil retrospektivo, je Michael Haneke. Z njegovo *mitteleuropäische* morbidnostjo smo se imeli v Ljubljani priliko seznaniti, prikazani sta bili namreč obe njegovi filmski mojstrovini **Der siebente Kontinent** in **Benny's Video**. Petdesetletni režiser pa

ROTTERDAM

ima za sabo dolgo TV kariero, skozi katero se je pravzaprav pripravljaj na učinkovit filmski debi. V njegovih TV filmih iz 70-ih in 80-ih je mogoče zaslediti več vpliva gledališča, morda je režijska roka malo manj trda, a njegove večne teme so že tu: zadušljivo sterilno okolje sodobne avstrijske družbe, travme povojne generacije, ki jim skušajo njegovi junaki ubežati, ter samomor, ki je včasih edini izhod.

Ko je lani Emile Fallaux postal direktor festivala in kot direktorja festivala zamenjal, Marca Müllerja je kot eno izmed programskih sprememb uvedel program *Limits of Liberty*, čigar namen je opozarjanje na omejevanje svobode filmskih avtorjev, bodisi zaradi političnih, bodisi zaradi moralnih ali katerihkoli drugih razlogov. Zvest pravici do svobodnega izražanja, je letos Fallaux že pred začetkom festivala sprožil žolčno debato za ali proti blokadi filmov iz Srbije, ko je napovedal, da bo na spored uvrstil novi film Živojina Pavlovića **Dezertter**. Ko pa se je izkazalo, da bo na festivalu prisotnih kar nekaj avtorjev s področja nekdanje Jugoslavije, je bila v okviru festivala organizirana okrogla miza z naslovom *Image / War / Propaganda: YU / GO / SLA / VIA*. Za izhodišče razprave o razmerju med podobo in propagando sta služila dva videa, **Fašizam '92** iz studijev TV BiH in reportaža o vojni na Balkanu, ki jo je produciral BBC. Pri snemanju tega videa z naslovom **Serbian Epics** je sodeloval Lazar Stojanović, ki je skupaj s Pavlovićem in Dušanom Makavejevom pojasnjeval trenutne razmere v Srbiji. Debata se je začela z upravičenostjo embarga na kulturnem področju in nadaljevala z razlago

Serbian Epics, portreta srbske strani, njene guslarske mitologije in razlogov, zaradi katerih se je Srbija sploh podala v balkansko klanje. Stojanović je pojasnil svoje razloge za sodelovanje pri dokumentarcu — hotel se je izogniti poceni propagandi, za katero je bil lep primer prav **Fašizam '92**. Zvest svojim načelom je Stojanović razložil, da so s **Serbian Epics** hoteli povedati, da so Srbi tudi ljudje, in pokazati vzroke, ki jih ženejo v boj na Balkanu. Izkazalo pa se je, da je ta izjemen dokumentarec povprečnemu Evropejcu zaradi svoje subtilnosti težko razumljiv, in ravno to je bil razlog, da se je na okrogli mizi bolj malo govorilo o propagandi in več o aktualno političnih razmerah v Srbiji. Stojanović je bil glavni govoriec na okrogli mizi, tako da sta oba njena ljubljanska udeleženca, producent Daniel Hočevar in režiser Metod Pevec, ki je imel v Rotterdamu svoj kratki film **Vse je pod kontrolo**, bolj težko prišla do besede. Bojazen, ki jo je izrazil Hočevar, češ da je možno, da so srbski politiki dovolili Pavloviću posneti pacifističnega **Dezertterja** le zato, da bi si pred svetom vsaj malo umili roke, je ostala brez pravega odziva, čeprav se je na koncu izkazala za pravilno. Okrogla miza o Jugoslaviji je bila izjema v normalnem sporedu festivala. *Limits of Liberty*, v katerem je imel Stojanović svoj film **Plastični Jezus**, je imel ločeno okroglo mizo o svobodi filmarjev v Srbiji, podobno kot ostali režiserji s celega sveta, ki so kazali svoje prepovedane filme, tako denimo Jörg Buttgerit, čigar prepovedani **Nekromantik** je imel festival v lanskoletni selekciji *thrash* filmov. Buttgerit je povedal, kako je v Nemčiji na spisku filmov

'93

brez licence za prikazovanje poleg njegov-ega še prek sto naslovov, med katerimi je bil do nedavnega celo **The Evil Dead**. Njegov film je zelo umirjena, nedolžna stvar, če odštejemo nekaj s krvjo zalitih prizorov, kar pa ni nič hujše od del drugega nemškega *thrash* režiserja Christopha Schlingensiefela, ki je po svoji obdelavi vzhodnonemškega eksila na Zahod, **Das deutsche Kettensägenmassaker** iz leta 1991, v katerem pobegle Osije podjetni Wesiji predelujejo v klobasice in mleto meso, letos v Rotterdamu kazal svojo parodijo na nemško nestrpnost do tujcev, horor komedijo **Terror 2000**. Nemci svoje naci- in neonacitrame še niso uspeli preboleti — Schlingensiefelov film je med predvajani v Nemčiji že povzročil izgrede, med katerimi so eno kopijo filma celo uničili.

Nič bolje se v Nemčiji ni godilo enemu mojih osebnih favoritov v Rotterdamu, avstralskemu **Romper Stomper**. Geoffrey Wright je posnel izjemno močan film o skupini skinheadov v Melbournu, ki terorizira azijske emigrante v svoji soseščini. Ikonografija skinheadov in njihova militantna ideologija pa filmu služita samo kot dekor — v drugem delu stopi v ospredje razmerje med šefom skupine in njegovim kolegom, katerega razpad povzroči kdo drug kot ženska, v tem primeru mlada narkomanka, ki si ne obotavlja svojih novih kolegov spustiti v hišo osovražene očeta. Film ne vsebuje nobenega komentarja ali zavračanja načina življenja njegovih protagonistov. Domnevam, da je šlo to tako v nos enemu izmed nemških kritikov, da je v oceni filmu podelil točno nič

film festival
22nd rotterdam

january 28 - february 7 1993

odstotkov. Wright je po lastnih besedah izrazil skinheade zaradi dramskega potenciala in pustil občinstvu, da si ustvari svoje mnenje. Čudno je samo to, da je naš nemški kritik spregledal to poanto in je v svoji kritiki ves čas govoril o ubogih nacistih. Človeška psiha je zvita — se torej tudi v tolerantnih Nemcih še vedno skriva malo nacist, in v primeru **Peklenške pomaranče** za devetdeseta, kot so **Romper Stomper** promptno označili, ne morejo reagirati drugače kot s krivdo in zavračanjem?

Novi val nacionalizma in z njim povečane zanimanja za lokalne kulture je bil povod za letošnjo selekcijo *Grandeur Locale*. Njeni filmi niso imeli opravka z nacionalizmi, temveč so skozi lokalni kolorit govorili o univerzalnih temah. Med njimi je bil, denimo, **The Story of Qiu Ju** Zhanga Yimouja, program pa je bil oprt še na obsežen program starejših filmov, med katerimi je bil poleg del Passolinija, Ivensa in Powella pravo odkritje češki film **At žije republika** Karla Kachyne, enega prvih diplomirancev praške šole, posnet leta 1965. Otroško videnje kaosa, ki spremlja konec vojne in odkriva skrito naravo ljudi, je posneto v velikem, epskem slogu, kjer vizualna domišljija komaj najde dovolj prostora v cinemaskopskem okviru. **Ingaló** je novejšega porekla, režiserka Asdís Thoroddsen je življenje ribičev na severu Islandije prikazala skozi usodo prezgodaj odrasle mlade upornice in njenega brata. Lepota filma se skriva v skoraj dokumentarnem pristopu — cel film je bil posnet na lokacijah, s precej improvizacije in brez profesionalnih igralcev.

Kjer v Berlinu vladajo Turki in Italijani, so v Rotterdamu Surinamci in Daljni vzhod — govorim o poceni prehrani, ki je neizogibna usoda *low budget* udeležencev festivala. Tudi velike količine riža, sojine omake in bambusovih vršičkov so bile razlog, da sem si ogledal tako veliko število daljevzhodnih filmov. Drug razlog je bila njihova kvaliteta. Najbolj zanimivo je bilo na projekciji delovne kopije novega filma Zhanga Yuana: **Beijing Bastard**, kjer se je poleg režiserja filma pred platnom pojavil tudi eden izmed glavnih igralcev, največja kitajska rock'n'roll zvezda Cui Jian, ki je med svojo turnejo po zahodni Evropi našel čas, da se je pokazal svojim poševnookim oboževalcem v Rotterdamu in tudi brez kitare povzročil ovacije publike. Najlepši pa je bil **Autumn Moon** Clare Law, lanskoletna dobitnica zlatega leoparda v Locarnu. Film je eden izmed šestih delov serije **Asian Beat**, japonskega filmskega projekta z igralcem Masatoshi Nagase (ki ga poznate kot Elvisovega fana iz Jarmuschevega **Mystery Train**), ki v vlogi privatnega detektiva Tokyja obišče šest azij-

skih držav. Odtujeni in osamljeni detektiv pride v Hongkong Clare Law samo zaradi dobre hrane, a ker jo ne najde, iz dolgočasje lovi ribe v Victoria Harbourju. Šele mlada Wai mu pove, da ne bo ujel nobene. Jezikovni prepad med japonščino in kitajščino skušata premostiti z obotavljajočo angleščino in kmalu postaneta prijatelja. Kamera Clare Law kaže sodoben Hongkong, kjer zaradi bližajočega leta 1997 vedno več ljudi emigrira v Kanado in za sabo pušča samo starce in otroke. V mestu, kjer imajo mladi McDonalds že za del tradicije, najde Tokyo dobro hrano šele pri stari Waijini babici. Kar pa ni vse. Utrujeni in naveličani Tokyo ob srečanju z japonsko znanko najde tudi čustva, ki jih je nekoč imel, Wai pa izgubi nekaj otroških iluzij.

V Rotterdamu se je res našlo za vsakogar nekaj. Kratki filmi, predvsem ameriškega porekla (med njimi izjemen **The Waiting** Rebecca Feig), *the best of* velikih festivalov (Berlina, Cannes in Benetk), obsežna underground produkcija homoseksualcev, črncev, politično preganjanih in še koga, ki se lahko primerja samo še z berlinsko Panoramo, filmi po izboru nizozemske kritike ... Smetana na torti pa je bilo šest filmov, zbranih pod imenom *Extravaganza*. Schlingensiefelovo *trash* eskapado sem že omenil. Med ostalimi petimi filmi so bili hongkonški **Hard-Boiled** Johna Wooja, japonski **Tetsuo II: The Body Hammer**, avstralski **Braindead** Petra Jacksona in belgijsko-francoski **C'est arrivé près de chez vous**. Kult lanskega Cannes je bil s strani slovenske delegacije sumljivo prezrt. Film, ki ga v Ameriki vrtijo pod naslovom **Man Bites Dog**, je nora odštekancija na temo serijskega morilca, katerega delo spremlja ekipa filmarjev. Meje med fikcijo in realnostjo ni, med glavnimi igralci sta kameraman in režiser. Črn humor, ob katerem monthypythonci izpadejo pravi bruci v šoli absurda, je delo treh *first-time* filmarjev: Rémyja Belvauxa, Andréja Bonzela in glavnega igralca Benota Poelvoordeja, ki dobršen del učinkovitosti filma gradijo na dokumentarni črno-beli kameri, pred katero Benot govori o vsem mogočem, medtem ko iz zasede pobija vse, kar mu pride na pot.

Festival pa v zadnjih letih skuša še preseči že tako agilno promocijo filmov. Z denarjem iz Sklada Huberta Balsa, pred nedavnim preminulega ustanovitelja festivala, je bilo končanih že nekaj filmov, ki so bili vsi predstavljeni na letošnjem festivalu. Še pomembnejše pa je srečanje režiserjev, producentov in distributerjev, ki v petih dnevih Cinemarta iščejo skupen jezik za nove TV in filmske projekte.

UROS PRETOR